

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
ak. god. 2017./2018.

Nikolina Goluža

**Arhivi kao edukativni i izložbeni prostori – primjer Hrvatskoga državnog
arhiva**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Zlodi

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Uloga i važnost arhiva.....	2
3. Arhiv kao odgojna i obrazovna ustanova	5
3.1 Arhivska pedagogija	9
4. Uloga arhiva u poticanju kulturne djelatnosti	11
5. Hrvatski državni arhiv	16
5.1 Odgojno-obrazovni sadržaji u fizičkome prostoru (HDA).....	21
5.1.1 Projekti u HDA	24
5.2. Virtualne izložbe i obrazovni sadržaji na mrežnoj stranici HDA.....	26
5.2.1. Hrvati na Titaniku	31
5.2.3. Projekt <i>Prvi svjetski rat</i>	33
6. Zaključak.....	37
Popis literature.....	39
Popis slika.....	42
Popis grafikona.....	44
Popis tablica	44
Sažetak.....	45
Summary	46

1. Uvod

Arhivi su vrlo važni za kulturu i društvo općenito. Iako je njihova uloga najčešće povezana s očuvanjem i zaštitom arhivskoga gradiva, arhivi ispunjavaju mnogobrojne različite uloge poput poticanja kulture i kulturne djelatnosti, poticanja društvenoga života, edukacija i obrazovanja, čuvanja baštine i tradicije itd. Arhivi čuvaju arhivsko gradivo koje nema samo kulturnu, društvenu i povijesnu važnost nego i važnost koja se očituje u pružanju podataka i informacija koje se često ne mogu naći na drugim mjestima, nego samo baš u arhivima.

Svaki je arhiv vrlo važan, ali osobito su važni državni arhivi. U Republici Hrvatskoj središnji i matični državni arhiv zove se Hrvatski državni arhiv. Povijest toga arhiva seže još u prvu polovicu 16. stoljeća, stoga je riječ o ustanovi koja ima svoju bogatu povijest te o ustanovi koja se s vremenom postupno razvijala da bi dosegla današnju važnost i status. To je posebno do izražaja došlo u današnje informacijsko doba kad je djelatnost bilo potrebno prilagoditi razvoju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Jedno od načela rada svakoga arhiva jest slobodan pristup arhivskomu gradivu, a pritom vrlo korisna može biti i informacijsko-komunikacijska tehnologija u obliku različitih digitalnih zbirki arhivskoga gradiva, virtualnih izložbi i sl.

Kako bi mogao obavljati svoju djelatnost, Hrvatski državni arhiv mora raspolagati znatnim materijalnim i nematerijalnim resursima. U doba velike konkurencije te daljnje razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije, ali i razvoja potreba i zahtjeva građana, potrebe za resursima postaju još i veće. Posebno rastu potrebe za stručnim i istraživačkim kapacitetima, što dovodi do dodatne potrebe za financiranjem djelatnosti, što se pak odražava i na ulogu arhiva, pa tako i na arhiv kao edukativni i izložbeni prostor.

Tema su ovoga rada arhivi kao edukativni i izložbeni prostori, a cilj je rada proučiti teorijski i praktični aspekt arhiva kao edukativnoga i izložbenoga prostora. Kao primjer izabran je Hrvatski državni arhiv jer je riječ o središnjemu i matičnome državnom arhivu koji raspolaže velikim prostornim kapacitetom i arhivskim gradivom. Pri izradi ovoga rada korištene su različite metode kao što su povijesna, komparativna, kompilacijska, deskriptivna i druge.

Rad je podijeljen na nekoliko cjelina. Nakon uvoda, proučava se uloga i važnost arhiva općenito. U trećoj cjelini proučava se uloga arhiva u poticanju kulturne djelatnosti, a u četvrtoj Hrvatski državni arhiv u sklopu čega se proučavaju i obrazovni, odnosno edukativni i izložbeni sadržaji. U posljednjoj cjelini iznosi se zaključak nakon čega slijedi popis korištene literature.

2. Uloga i važnost arhiva

Arhivi su ustanove za čuvanje, zaštitu, obradu i uporabu arhivskoga gradiva koje mogu biti javne i privatne. Arhivsko su gradivo zapisi ili dokumenti koji su nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba pri obavljanju njihove djelatnosti, a trajno su važni za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, neovisno o obliku i tvarnome nosaču na kojemu su sačuvani. Zapisi ili dokumenti u prvome su redu spisi, isprave, pomoćne uredske i poslovne knjige, kartoteke, karte, nacrti, crteži, plakati, tiskovnice, slikopisi, pokretne slike (filmovi i videozapisi), zvučni zapisi, mikrooblici, strojnočitljivi zapisi, datoteke, uključujući i programe i pomagala za njihovu uporabu.¹

Hrvatski državni arhiv, kao središnji i matični državni arhiv, obavlja arhivsku službu u odnosu na arhivsko i registraturno gradivo državnih tijela, državnih i javnih ustanova i poduzeća te pravnih osoba, obitelji i pojedinaca, čija se djelatnost prostirala ili se prostire na čitavome prostoru Republike Hrvatske ili na njezinu većemu dijelu, odnosno koja je važna za Republiku Hrvatsku.²

Državni arhivi u sklopu svojih zadaća³:

- mjere razinu zaštite arhivskoga gradiva u arhivu i brinu se za njegovu sigurnost,
- sređuju, popisuju i objavljuju arhivsko gradivo te ga čine dostupnim za uporabu,
- obavljaju stručni nadzor nad čuvanjem i odabiranjem arhivskoga gradiva koje se nalazi izvan arhiva i određuju mjere njegove zaštite,
 - provode neposredan nadzor nad radom arhiva i drugih imatelja arhivskoga gradiva izvan sustava državnih arhiva,
- preuzimaju javno arhivsko gradivo,
- prikupljaju privatno arhivsko gradivo otkupom, poklonom ili pohranom,
- obavljaju sigurnosno i zaštitno snimanje arhivskoga gradiva te restauratorske i konzervatorske poslove povezane s arhivskim gradivom,

¹ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17, Čl. 3, st. 1, 2, 8.

² Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 41.

³ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 43.

- izdaju potvrde o podacima, izvratke iz dokumenata i ovjerene prijepise na zahtjev korisnika
- izrađuju i objavljuju obavijesna pomagala za pojedine arhivske fondove i zbirke,
- organiziraju predavanja, tečajeve i druge oblike stručnoga osposobljavanja i usavršavanja arhivskoga osoblja,
- priređuju izložbe, predavanja i provode druge oblike kulturne djelatnosti radi poticanja zanimanja za arhivsko gradivo i arhivsku djelatnost,
- surađuju međusobno i s drugim kulturnim, znanstvenim i srodnim ustanovama dokumentacijske i informacijske službe radi unapređenja arhivske djelatnosti i znanstvenoga rada u području arhivistike, pomoćnih povijesnih i informacijskih znanosti,
- obavljaju i druge poslove određene Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima i drugim propisima.

Radi ostvarenja svojih zadaća državni arhivi stručnim i znanstvenim metodama istražuju i proučavaju pitanja povezana sa zaštitom kulturnih dobara, arhivistikom, pomoćnim povijesnim i informacijskim znanostima, suvremenim oblicima strojne obrade podataka i srodnim disciplinama. Državni arhivi mogu objavljivati gradivo i izdavati druga stručna izdanja iz svojega djelokruga, izrađivati i objavljivati znanstvene studije, organizirati znanstvene i stručne skupove, biti nositelji znanstvenih i stručnih projekata ili sudjelovati u ostvarenju znanstvenih i stručnih projekata drugih ustanova.⁴

Hrvatski državni arhiv (HDA) također vodi registar arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. HDA obavlja informativno-dokumentacijsku službu o arhivskome gradivu na području Republike Hrvatske i vodi evidenciju o arhivskome gradivu u inozemnim arhivima koje je važno za Republiku Hrvatsku i o arhivskome gradivu iseljene Hrvatske. HDA vodi upisnik svih arhiva u Republici Hrvatskoj, upisnik vlasnika arhivskoga gradiva Republike Hrvatske u privatnome vlasništvu i evidenciju osoba zaposlenih u državnim arhivima. Također, HDA izrađuje plan školovanja i drugih oblika izobrazbe stručnoga arhivskog osoblja, daje mišljenje ministru kulture o programima rada državnih arhiva te obavlja i druge stručne poslove predviđene zakonom.⁵

⁴ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 44.

⁵ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 45, st. 1.

U sastavu Hrvatskoga državnog arhiva djeluju još: Hrvatska kinoteka kao nacionalni filmski arhiv, Središnji laboratorij za fotografiju, mikrografiju i reprografiju, Središnji laboratorij za konzervaciju i restauraciju arhivskoga gradiva, Zavod za arhivistiku i pomoćne povijesne znanosti i Razvojna služba⁶. Državni arhivi mogu osnovati sabirne centre (međuarhive) kao svoje podružnice u svrhu prikupljanja, odabiranja, čuvanja i sređivanja registraturnoga i arhivskoga gradiva.⁷

⁶ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 45, st. 2.

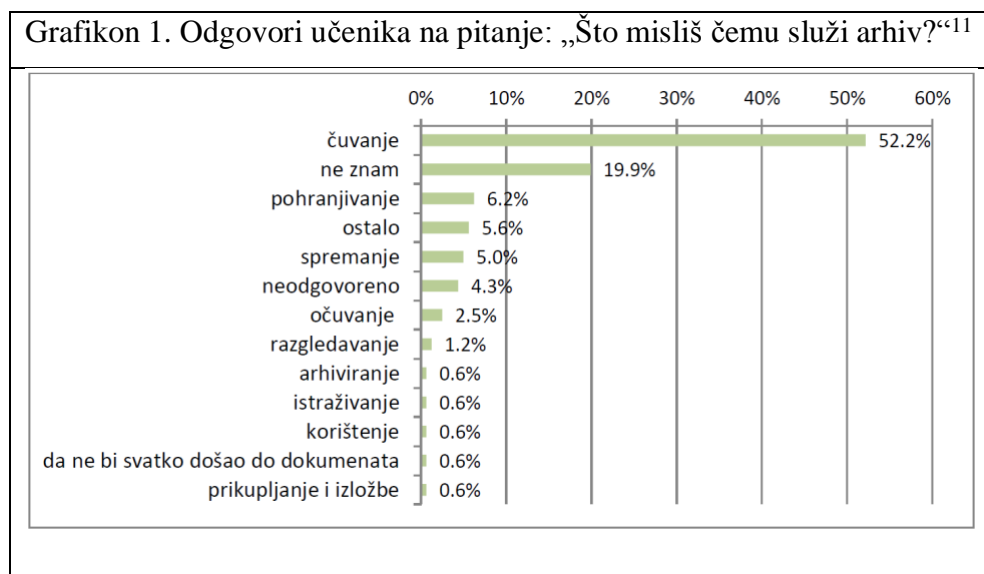
⁷ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima n. dj., Čl. 46.

3. Arhiv kao odgojna i obrazovna ustanova

Arhiv je tijekom različitih društveno-povijesnih razdoblja mijenjao svoju osnovnu svrhu. Od institucije koja ponajprije služi različitim procesima upravljanja, zatim kao riznica vrijedne dokumentacije za pravne odnose, arhiv postaje i ustanova povijesnih izvora, vrijedna istraživačima iz znanstvenih i drugih krugova.⁸

Odgojno-obrazovnu funkciju arhivi službeno počinju obavljati tek 2013. godine te se ta godina može i smatrati službenim početkom odgojno-obrazovnoga rada arhiva zbog toga što je tada osnovana Sekcija za razvoj arhivske pedagogije pri Hrvatskome arhivističkom društvu.⁹

Problem je što zbog novosti odgojno-obrazovne uloge arhiva javnost još uvijek nije upoznata s tom ulogom arhiva. Garić u svojem radu zaključuje da je odgojna-obrazovna uloga arhiva na znatno nižem stupnju razvoja od arhiva u zemljama poput Ujedinjenoga Kraljevstva i SAD-a, da ponuda sadržaja koje arhivi nude nije dovoljno vidljiva učenicima i učiteljima te da učenici uopće nisu upoznati s djelatnošću arhiva. Usto postoji nedostatak osoblja obrazovanoga u području arhivske pedagogije, a takvo je osoblje arhivima potrebno. Javnost je jedino upoznata s odgojno-obrazovnim radom koji obavljaju knjižnice i muzeji, koji su tu dužnost preuzeli mnogo ranije.¹⁰

S pozitivne strane on zaključuje da su ravnatelji tih ustanova upoznati s potrebom za daljnjim razvojem odgojno-obrazovne uloge arhiva, da zaposlenici pokazuju zanimanje za bavljenje

⁸ Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike: 1. dio. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, (2010.)

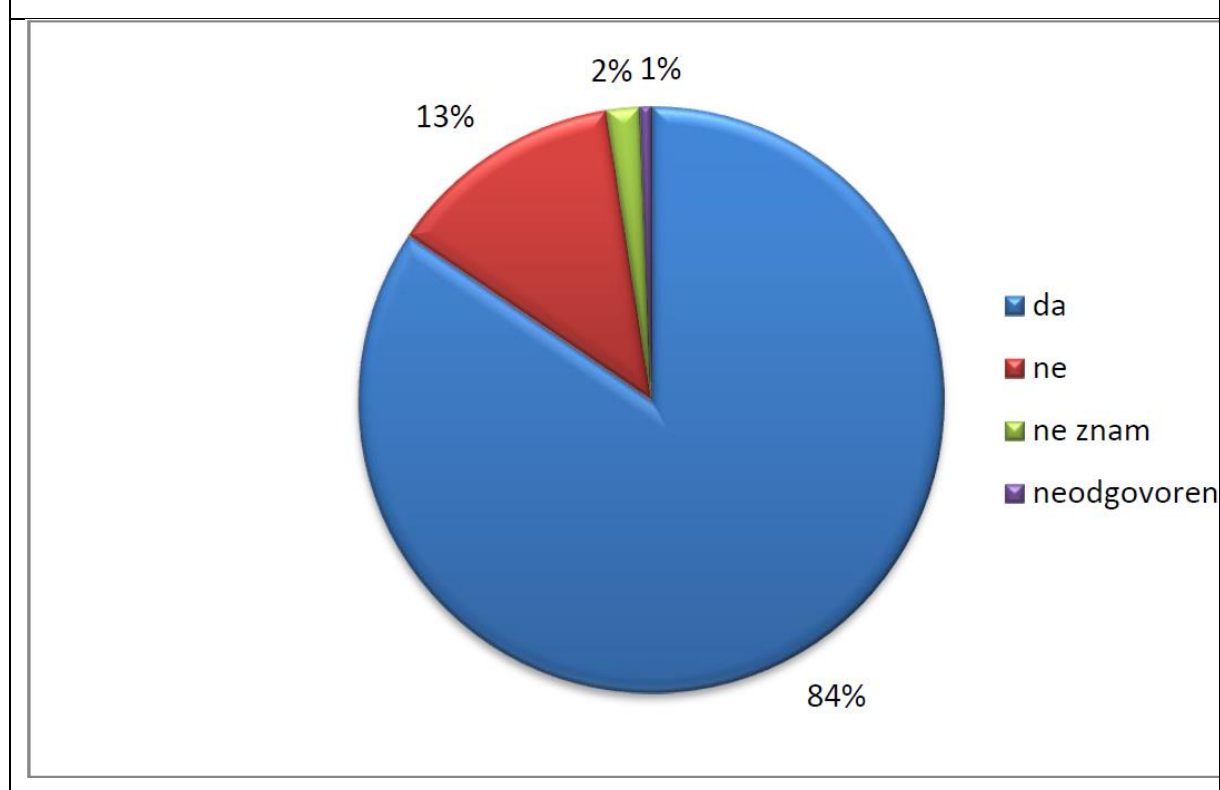
⁹ Garić, A. Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju (2014.) str. 49.

¹⁰ Garić, A. Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. 47.

¹¹ Ibid.

arhivističkom pedagogijom, da učenici i nastavnici prepoznaju potencijal arhiva kao odgojno-obrazovnih ustanova i najvažnije, da postoji zanimanje za posjet arhivu.¹²

Grafikon 2. Odgovori učenika na pitanje: „Bi li volio posjetiti neki arhiv?“

Nažalost *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* ne potiče takvu ulogu arhiva. Riječ odgoj ne spominje se niti jednom, a obrazovanje se spominje isključivo u kontekstu stručnih ispita. Arhivsko gradivo je dostupno za uporabu u obrazovne svrhe, ali samo zato što sve fizičke i pravne osobe imaju pravo pristupa svim arhivskim dokumentima nastalim nakon 30. svibnja 1990. s iznimkom javnoga arhivskog gradiva koje sadržava državne tajne ili osobne podatke.¹³ To naravno nije čudno. Zakon je pisan 2012. kad odgojno-obrazovna uloga nije bila službeni zadatak arhiva. To objašnjava ključni problem arhivske službe u stvaranju i provođenju odgojnoga i obrazovnoga sadržaja. Nedostatak financijskih sredstava, što je neposredno povezano s nedostatkom pravne osnove. Dok ta uloga arhiva ne bude službeni dio zakonskoga opisa poslova arhiva, ne možemo očekivati da će se u tu svrhu odvajati veća novčana sredstva.

Ana Garić također predlaže:

¹² Garić, *Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju*, n. dj., str. 47.

¹³ *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*, n. dj., Čl. 20.

– dodavanje arhivskog pedagoga na popis poslova u javnim službama¹⁴, što do danas nije učinjeno

– organizaciju posjeta djece, učenika, studenata arhivu (predstavljanje arhiva), organiziranje različitih radionica za učenike, učitelje i studente (arhivistička, genealoška, glagoljaška, heraldička, paleografska, povijesna, novinarska, likovna I dr.), digitalizaciju arhivskog gradiva za potrebe nastave i objavljivanje na mrežnim stranicama arhiva, izrađivanje elektroničkih nastavnih materijale za proučavanje i interpretaciju različitog, arhivskog gradiva i usklađivanje e-nastavne materijale s nacionalnim kurikulumom.¹⁵ To je u tijeku, s posebnim naglaskom na digitalizaciju, ali bez napretka kad je riječ o integraciji arhiva u nastavni plan.

– redovito postavljati obavijesti na mrežnim stranicama arhiva, formirati posebnu sekciju na mrežnim stranicama arhiva na kojoj bi se objavljivali odgojno-obrazovni sadržaji za učenike, učitelje i studente, redovito postavljati informacije na društvenim mrežama.¹⁶ To je provedeno.

– Uspostaviti bolju suradnju sa školama i fakultetima, organizirati projektnu i izvanučioničku nastavu.¹⁸ To nije provedeno. Prema pretrazi dana 10. rujna 2018. ako se pretraži pojam „arhiva suradnja” moguće je naći jedino arhivu suradnje OŠ Medvedgrad, koja arhivira ustanove s kojima škola surađuje, među kojima su knjižnice, ali ne i arhivi¹⁹.

¹⁴ Garić, Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. 48

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Hrvatski državni arhiv, Facebook stranica; <https://www.facebook.com/pages/category/Public-Service/Hrvatski-dr%20arhiv-HDA-124359250912928/> (10. rujna 2018.)

¹⁸ Garić, Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. 48

¹⁹ OŠ Medvedgrad, Arhiva suradnje; http://os-medvedgrad-zg.skole.hr/knjiznica/arhiva_suradnja (10.9.2018.)

– *Uspostaviti fleksibilnost i ostvariti odgojno-obrazovne aktivnosti arhiva i izvan samog arhiva*²⁰. To nije provedeno. Pojam aktivnosti izvan arhiva pronalazi samo strateški plan arhiva u Rijeci, ali tako da se isključivo spominje zaštita gradiva izvan arhiva. Nema spomena organizacije ikakvih aktivnosti.²¹

Iz toga je jasno da ozbiljnoga zanimanja ima isključivo u području prezervacije putem digitalizacije što uvelike pomaže i olakšava pronalazak potrebnih sredstava za obrazovanje, ali to ne čini s tim ciljem. U područjima u kojima nije potrebno osigurati sredstva arhivi pokazuju inicijativu, ali kad je riječ o suradnji s drugim ustanovama, knjižnice i muzeji još uvijek rade veliku većinu posla.

²⁰ Garić, Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. str. 48

²¹ Arhiv u Rijeci, Strateški plan 2016. – 2018. <http://www.riarhiv.hr/strateski-plan-2016-2018.pdf> (2016.)

3.1 Arhivska pedagogija

Arhivska pedagogija novi je stručni pojam koji je nastao kao posljedica odluke Hrvatskoga arhivističkog društva na 4. kongresu arhivista u Opatiji u listopadu 2013. godine da se uloži arhiva doda odgoj i obrazovanje. Arhivska pedagogija usporediva je s muzejskom pedagogijom, koja postoji već niz godina.

Arhivska se pedagogija određuje kao „interdisciplinarno područje u kojem se susreće arhivska teorija i praksa s pedagogijom, a bavi se, u najširem smislu, pripremom i obradom arhivskoga gradiva u odgojno-obrazovne svrhe u skladu s dobi i interesom djece, učenika, studenata i odraslih“.²²

U Republici Hrvatskoj položaj arhivističkoga pedagoga nije službeno prepoznat, ali Hrvatski državni arhiv i Hrvatski državni arhiv u Slavonskome Brodu još od 2011. vode radionice i rade s djecom i mladima kako bi ih povezali s izvornim dokumentima.²³

Drugi arhivi također su počeli stvarati bliže veze s javnošću. Arhiv u Bjelovaru sudjelovao je u Noći muzeja²⁴. Arhiv u Karlovcu organizira Dan arhiva zajedno s mjesnom glazbenom školom.²⁵ Državni arhiv u Sisku redovno ima predavanja i prezentacije namijenjene javnosti.²⁶ Državni arhiv u Splitu aktivno surađuje s IV. gimnazijom, sa Sveučilištem i s Likovnom akademijom. Organizira obilaskе, predavanja i tečaje.²⁷ Državni arhiv u Virovitici održava predavanja za obrazovne ustanove i skupine građana s ciljem upoznavanja i popularizacije arhiva i arhivske djelatnosti među u prvome redu školskom i studentskom populacijom.²⁸ Državni arhiv u Vukovaru održava ljetne radionice. *Grbovi – stari i novi* radionica je koja djecu uči o značenju grbova i *Skriveno blago arhivske knjižnice Državnoga arhiva u Vukovaru*, na kojoj se djeci i mladima pokazuje sadržaj arhiva.²⁹

²² Stančić, Hrvoje; Garić, Ana. Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. (2014.) str. 209 – 240.

²³ Stančić; Garić, Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. n. dj., str. 209 – 240.

²⁴ Državni Arhiv u Bjelovaru; <http://www.dabj.hr/> (11. rujna 2018.)

²⁵ Državni Arhiv u Karlovcu; <https://www.da-ka.hr/medunarodni-dan-arhiva-2/> (11. rujna 2018.)

²⁶ Državni Arhiv u Sisku; <https://dask.hr/kalendar-zbivanja> (11. rujna 2018.)

²⁷ Državni Arhiv u Splitu; <http://www.das.hr/predavanja-i-tecajevi/> (11. rujna 2018.)

²⁸ Državni Arhiv u Virovitici; <http://www.davt.hr/predavanja-za-obrazovne-ustanove-i-grupe-gradana/> (11. rujna 2018.)

²⁹ Državni Arhiv u Vukovaru; http://www.davu.hr/izlozbe_i_dogadanja.php (11. rujna 2018.)

To je dobar početak, ali od 19 arhiva u Hrvatskoj samo osam ima sadržaj namijenjen odgoju i obrazovanju, odnosno to objavljuju na svojim mrežnim stranicama. Stančić i Garić napominju da bi se kao primjer moglo slijediti Britanski i Američki nacionalni arhiv, koji se na svojim mrežnim stranicama posebno posvećuju učenicima i studentima „dostupnošću digitaliziranog arhivskog gradiva (tekstualno gradivo, fotografija, zvučni zapisi, video materijali), radnih listića i drugih materijala pomoću kojih se gradivo može proučavati i interpretirati, igri i sl.“³⁰ Oni doduše imaju proračune mnogostruko veće bilo od kojega hrvatskog arhiva. Važno je primijetiti da operativni troškovi Američkoga nacionalnog arhiva za 2017. iznose 402,209 dolara, ali je arhivu dodijeljeno dodatnih 383,300 dolara za trošenje na razne projekte po direkciji uprave arhiva.³¹ Tu se može vidjeti ključna razlika između Hrvatskoga i Američkoga pristupa. U Hrvatskome proračunu na slobodno raspolaganje arhivima izdvaja se iznos manji od 10 % operativnih troškova. U SAD-u na slobodno raspolaganje arhivima daje se iznos gotovo jednak kao onaj za plaće, režije i druge troškove. Kad se to uzme u obzir, mora se pohvaliti hrvatsku arhivsku službu na trudu i na postignutim rezultatima unatoč nimalo idealnim uvjetima.

³⁰ Stančić, Garić, Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. n. dj. str. 209 – 240.

³¹ National Archives and Records Administration, FY 2018 CONGRESSIONAL JUSTIFICATION (2017.) <https://www.archives.gov/files/about/plans-reports/performance-budget/fy-2018-performance-budget.pdf> (12.9.2018.)

4. Uloga arhiva u poticanju kulturne djelatnosti

U Republici Hrvatskoj arhive financira Ministarstvo kulture. U proračunu za 2018. g. Ministarstvu kulture dodijeljeno je 1,2 milijardi kuna ili nešto manje od 1 % ukupnoga proračuna.³² Za arhivske djelatnosti odvojeno je 85 milijuna kuna ili 7,1 % proračuna Ministarstva kulture, od toga, samo 11,8 milijuna kuna ide u programske i arhivske djelatnosti, svega 13,1 % proračuna arhiva, što je 0,98 % proračuna Ministarstva kulture, tj. 0,0089 % ukupnoga proračuna.³³

Prikazani podatci još uvijek ne prikazuju potpunu situaciju jer programska i arhivska djelatnost čine cjelinu. Koliko se točno troši na poticanje kulturne djelatnosti nije moguće utvrditi jer u detaljnome popisu rashoda nalazimo isključivo sljedeće: naknade troškova osobama izvan radnoga odnosa u visini od 8000 kuna; knjige, umjetnička djela i ostale izložbene vrijednosti u visini od 6500 kuna i ostali nespomenuti rashodi poslovanja u visini od 481.800 kuna.³⁴ Preko 95 % proračuna za programske djelatnosti troši se na arhivske djelatnosti, dok se manje od 5 % troši na kulturne djelatnosti.

S obzirom na to da je arhiviranje primarna zadaća arhiva, ne iznenađuje što se veliki dio proračuna troši na druge djelatnosti. Uloga arhiva u poticanju kulturne djelatnosti nije vrlo velika što i potvrđuju navedeni podatci o proračunskim izdatcima.

Ministarstvo kulture manje novca nego arhivima dodjeljuje jedino knjižnicama i sektoru uređenja djelatnosti kulture. Muzeji, galerije i kazališta dobivaju 12 % proračuna. Programi audiovizualne djelatnosti i medija dobivaju 15 %.³⁵

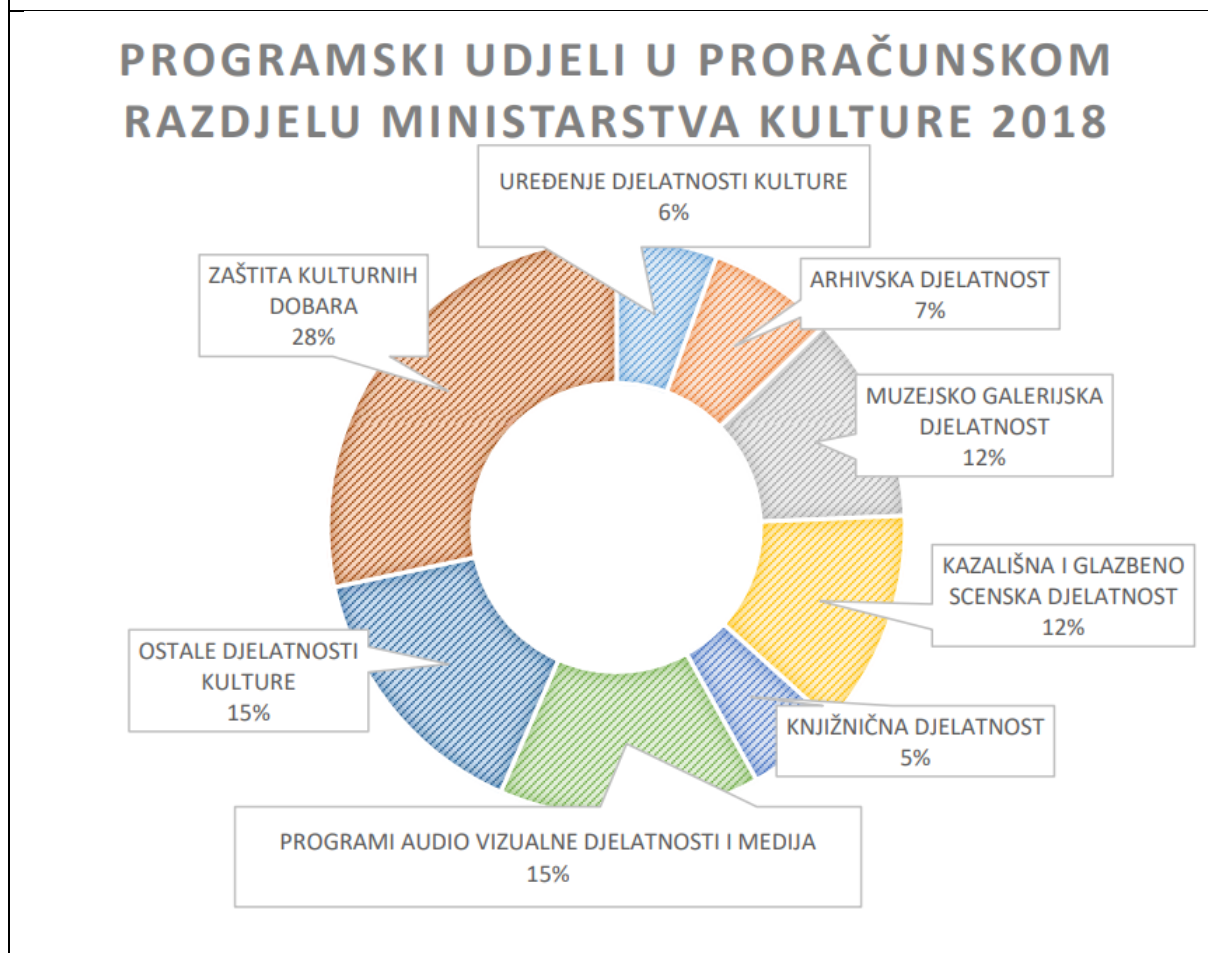
³² Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Proračun 2018 NN 124/2017, str. 2.

³³ MKRH: Proračun n. dj, str. 2.

³⁴ MKRH: Proračun n. dj, str. 9.

³⁵ MKRH: Proračun n. dj, str. 3.

Grafikon 3. Programski udjeli u proračunskome razdjelu Ministarstva kulture³⁶

Situaciju je moguće potpunije sagledati ako se pogleda udio proračunskih glava. Proračun Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu veći je od proračuna svih arhiva u Republici Hrvatskoj zajedno³⁷. Sami arhivi najviše troše na zaposlenike i materijalne troškove te na očuvanje i održavanje postojećega kulturnog dobra. Poticanje ili stvaranje novoga dobra nije prioritet ni na razini Ministarstva ni na razini samih arhiva.

Na 20. sjednici Hrvatskoga arhivskog vijeća nije se spominjalo poticanje kulturne djelatnosti. Glavna tema bila je digitalizacija dokumenata iz Domovinskoga rata u suradnji s Ministarstvom obrane, a teme jedinih radionica koje su bile spomenute bile su implementacije Opće uredbe o zaštiti podataka.³⁸

³⁶ MKRH: Proračun n. dj. str. 3.

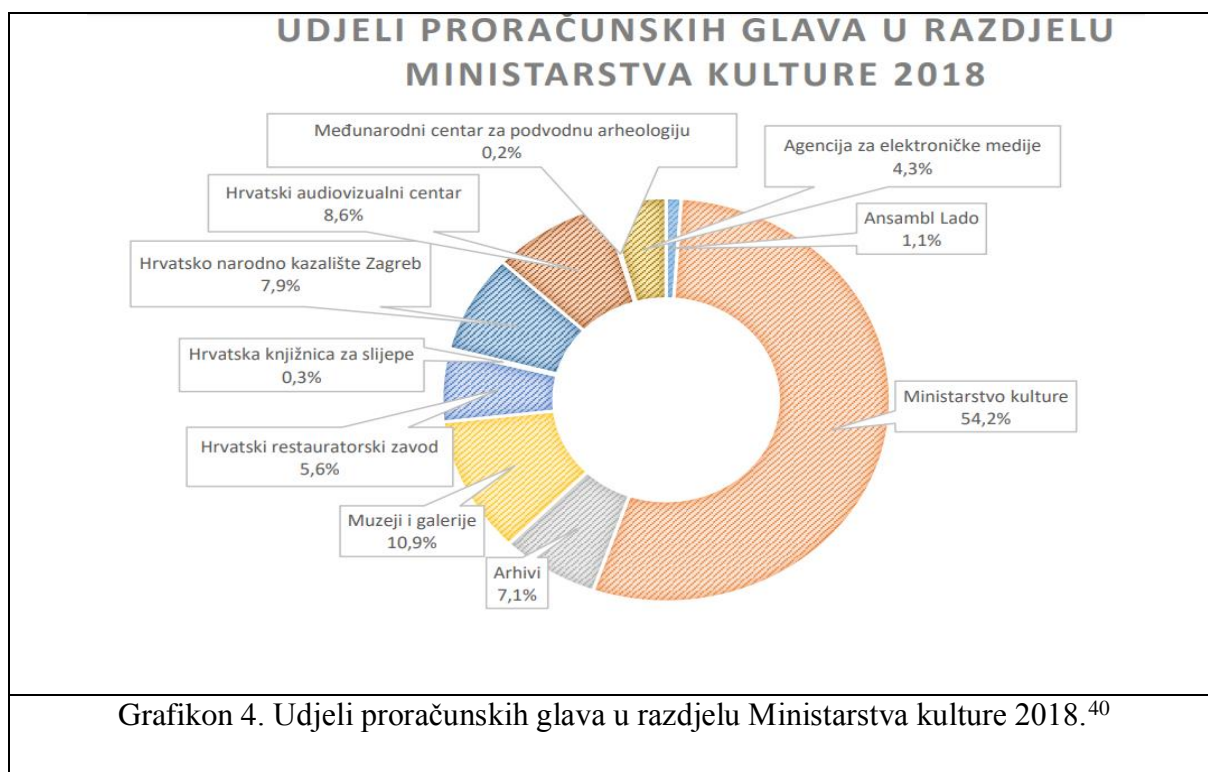
³⁷ Ibid.

³⁸ Hrvatsko arhivsko vijeće: Sažetak 20. sjednice Hrvatskoga arhivskog vijeća održane 19. prosinca 2017. u Ministarstvu kulture, Zagreb, Runjaninova 2, Ad 2 i 3; <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=365> (3.6.2018.)

Na 19. sjednici Hrvatskoga arhivskog vijeća, potvrđeno je mišljenje da Vijeće neće razmatrati programe koji nisu izravno povezani s arhivskom djelatnošću. Mjesni arhivi mogu služiti kao sponzori za programe koje tada odobrava Ministarstvo, što znači da se arhivi smatraju pogodnim prostorom za održavanje kulturnih programa, ali da je njihovo organiziranje rezultat individualnih napora.

Tablica 1. PRORAČUN MINISTARSTVA KULTURE 2018. – EKONOMSKA KLASIFIKACIJA (RAZRADA 2) ³⁹	
055350 Arhivi	85.623.511
31 Rashodi za zaposlene	56.152.911
311 Plaće (Bruto)	47.704.234
312 Ostali rashodi za zaposlene	368.245
313 Doprinosi na plaće	8.080.432
32 Materijalni rashodi	20.438.900
321 Naknade troškova zaposlenima	2.439.700
322 Rashodi za materijal i energiju	5.447.700
323 Rashodi za usluge	12.062.000
324 Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	8.000
329 Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	481.500
34 Financijski rashodi	107.100
343 Ostali financijski rashodi	107.100
42 Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	2.024.600
422 Postrojenja i oprema	2.018.100
424 Knjige, umjetnička djela i ostale izložbene vrijednosti	6.500
45 Rashodi za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini	6.900.000
451 Dodatna ulaganja na građevinskim objektima	6.900.000

³⁹ MKRH: Proračun n. dj, str. 9.

Pojam „arhiv“ spominje se u strateškome planu Ministarstva kulture 133 puta. Međutim, u kontekstu poticanja kulture pojavljuje se samo tri puta⁴¹. U tim se slučajevima pojavljuje u kontekstu:

- poticanja i razvoja vizualne umjetnosti⁴²
- povećanja kvalitete usluga korisnicima i posjetiteljima državnih arhiva⁴³ – tu se kao dodatan sadržaj spominju izložbe, radionice i predavanja
- povećanja broja posjetitelja izložbi, radionica i drugih programa namijenjenih javnosti, obrazovanju i posjetiteljima.⁴⁴

Plan povećanja broja posjetitelja nije detaljnije razrađen. Cilja se na povećanje ponude i skromni rast broja posjetitelja. Cilj je povećati broj posjetitelja s predviđenih 64.000 posjetitelja 2018. godine na 72.000 posjetitelja 2021. godine.

⁴⁰ MKRH: Proračun n. dj., str. 2., str. 4.

⁴¹ Ministarstvo kulture: STRATEŠKI PLAN MINISTARSTVA KULTURE 2019. – 2021. Zagreb, travanj 2018.; [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/PLANIRANJE/Strate%C5%A1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20\(002\)%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/PLANIRANJE/Strate%C5%A1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20(002)%20(3).pdf) (3.6.2018.)

⁴² MKRH: Strateški plan, n. dj., str. 21.

⁴³ MKRH: Strateški plan, n. dj., str. 62.

⁴⁴ MKRH: Strateški plan, n. dj., str. 64.

Tablica 2. Razvoj arhivske službe uz osiguranje uvjeta za redovito preuzimanje arhivskoga gradiva⁴⁵

Načini ostvarenja	Pokazatelj rezultata (output)	Definicija	Jedinica	Polazna vrijednost	Izvor	Ciljana vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2020.)	Ciljana vrijednost (2021.)
2.4.3. Povećanje kvalitete usluga korisnicima i posjetiteljima	2.4.3.1. Povećanje postotka usluga koje su pružene u skladu s usvojenim normama kvalitete	Većim udjelom usluga koje su pružene u okviru utvrđenih normi kvalitete (vrijeme odgovora, cjelovitost, zadovoljstvo korisnika i dr.) povećava se prosječna kvaliteta usluga arhiva.	%	89	MK	90	91	92
	2.4.3.2. Povećanje broja posjetitelja izložbi, radionica i drugih programa namijenjenih javnosti, obrazovanju i posjetiteljima	Broj sudionika u programima koji su namijenjeni javnosti, obrazovanju i posjetiteljima odražava kvalitetu usluge.	Broj	64.000	MK	68.000	70.000	72.000

Arhivi su se još jedino spominjali u kontekstu očuvanja baštine i digitalizacije sadržaja. Jasno je da su ta područja primaran zadatak arhiva. Jednako je jasno da poticanje kulture nije zaboravljeno, ali jednostavno ponajviše zbog financijske situacije u državi nije prioritet.

⁴⁵ MKRH: Strateški plan, n. dj., str. 64.

5. Hrvatski državni arhiv

U Strateškome planu Ministarstva kulture navodi se sljedeći plan koji obuhvaća djelovanje Hrvatskoga državnog arhiva:

„Hrvatski državni arhiv javna je ustanova čiji je osnivač Republika Hrvatska. Počeci današnjeg HDA simbolički se vežu uz 1643. godinu, kada je temeljem saborске odluke izrađena posebna škrinja povlastica Kraljevine u kojoj su čuvane zemaljske isprave, povlastice i zakonske odredbe. Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe Kraljevski zemaljski arhiv postaje pomoćni ured Zemaljske vlade, koja 1870. donosi Zakon o Zemaljskom arhivu u Zagrebu. Od 1923. arhiv djeluje kao samostalna ustanova. Po osamostaljenju Republike Hrvatske postaje matična ustanova nacionalne arhivske službe i djeluje pod nazivom Hrvatski državni arhiv.

Djelatnost arhiva uređena je Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 95/97). HDA je nadležan za arhivsko gradivo središnjih državnih tijela i drugih institucija od značaja za državu u cjelini. Kao matična ustanova javne arhivske službe pruža potporu drugim arhivima i ustanovama koje čuvaju arhivsko gradivo. Arhiv trenutno skrbi za oko 26.000 dužnih metara gradiva i za nacionalni filmski fond, osigurava korištenje gradiva, prikuplja, obrađuje, istražuje i evidentira arhivsko gradivo, obavlja konzerviranje, restauriranje i zaštitno snimanje gradiva, vodi programe obrazovanja i stručnog usavršavanja u arhivskoj struci, izdaje stručne publikacije i obavlja druge poslove u arhivskoj djelatnosti utvrđene Zakonom.

Polazeći od zakonom utvrđenih zadaća i nadležnosti arhiv obavlja znanstvenu djelatnost na područjima informacijskih znanosti i povijesti. U okviru znanstvene djelatnosti surađuje s drugim znanstvenim organizacijama u zemlji i inozemstvu."⁴⁶

Prema Strateškome planu ciljevi arhiva određeni su na sljedeći način:

„Naša je vizija dokumentacijska baština široko korištena za upoznavanje i vrednovanje našeg povijesnog iskustva te razumijevanje naslijeđenih i stvaranje novih vrijednosti za društvo, zajednice i pojedince. Na području znanstvene djelatnosti želimo postati vodeće regionalno središte u polju informacijskih znanosti te i nadalje pružati kvalitetnu podršku povijesnim istraživanjima.“⁴⁷

HDA je proveo interno istraživanje u kojemu su se istražile prednosti, slabosti i dometi rada arhiva te prijetnje kvalitetnomu radu arhiva.

⁴⁶ Hrvatski državni arhiv: STRATEŠKI PROGRAM ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA 2015. – 2020., Zagreb, prosinac (2014.), str. 3.

⁴⁷ HDA: Strateški program, n. dj., str. 5.

Prema tome su istraživanju prednosti rada arhiva sljedeće:

- HDA je vodeća ustanova u RH u svojoj djelatnosti i jedna od vodećih u području informacijskih znanosti.
- Djelatnost je arhiva razgranata i opsežna, što stvara široku podlogu za praktični rad i iskustva koja može podupirati i s pomoću kojih se može povezivati sa znanstvenom djelatnošću.
- U HDA su zaposleni stručnjaci s različitih područja i s različitim profilima kompetencija. Različiti profili zaposlenika omogućavaju i potiču interdisciplinarnost u radu i istraživanju te olakšavaju povezivanje s drugim srodnim djelatnostima i istraživačkim programima.
- Arhiv je razvio suradnju s brojnim ustanovama u području kulture i s brojnim znanstvenim organizacijama u RH. Predmet su suradnje u pravilu i stručni i znanstveni projekti zanimljivi svim uključenim institucijama.
- HDA raspolaže prostorom, opremom i infrastrukturom koja je potrebna za obavljanje znanstvene djelatnosti u područjima kojima se arhiv bavi. Znanstvena djelatnost arhiva može se osloniti na postojeće resurse koji se upotrebljavaju za obavljanje drugih poslova iz nadležnosti arhiva.
- HDA je sudjelovao i sudjeluje u nekoliko složenijih međunarodnih razvojnih projekata s partnerima iz većine zemalja EU-a.

Stručna je knjižnica arhiva dobro opremljena i omogućuje pristup temeljnoj i recentnoj stručnoj literaturi.⁴⁸

Slabosti su rada arhiva prema navedenom istraživanju sljedeće:

- Organizacija znanstvene djelatnosti nije dovoljno jasno definirana u okviru djelatnosti arhiva u cjelini njegova ustroja.
- Zaposlenici koji se bave znanstvenim radom u pravilu obavljaju i druge stručne poslove, i to u većemu dijelu radnoga vremena, što može utjecati na fokusiranost i dinamiku znanstvenoga rada.
- Mobilnost istraživača i stručnih suradnika vrlo je mala. Nije razvijena razmjena stručnjaka s drugim organizacijama unatoč zajedničkim projektima kojih ima.
- Ne postoji sustav stimuliranja i nagrađivanja izvrsnosti.

⁴⁸ HDA: Strateški program, n. dj., str. 7.

- Rad istraživača nije u dovoljnoj mjeri homogen i usmjeren prema postizanju jasnih dugoročnih ciljeva. Podložan je kratkoročnim promjenama u pogledu dostupnih resursa.
- Nedostaje stručnjaka u pojedinim novijim područjima istraživanja.⁴⁹

Zahvaljujući internomu istraživanju HDA došlo je do novih saznanja o mogućnostima arhiva:

- Raste zanimanje za kulturnu baštinu i njezinu uporabu ne samo u istraživanju nego i u stvaranju novih inovativnih sadržaja i usluga, u kulturnome turizmu, u tzv. kulturnim industrijama i dr.
- Ulazak u Europsku uniju olakšava povezivanje s partnerskim ustanovama i organizacijama, pokretanje novih istraživačkih programa, uključivanje u postojeće programe ili projekte te pristup novim izvorima financijskih sredstava.
- U upravi i drugim javnim službama postoji potreba za stručnom podrškom u unapređenju načina na koji se upravlja dokumentacijom koja nastaje i kojom se koristi u poslovanju.
- Područja istraživanja kojima se arhiv bavi postala su u većoj mjeri višedisciplinarna i otvorena prema drugim bliskim ili povezanim područjima, što širi područje moguće istraživačke djelatnosti i suradnje s drugim organizacijama.
- Informacijske i komunikacijske tehnologije, a posebno digitalizacija poslovnih procesa i pripadajuće dokumentacije, potiču razvoj i primjenu složenijih i inovativnih koncepata u gospodarenju informacijskim resursima.⁵⁰

Postoje četiri prijetnje kojima se susreću današnji arhivi:

1. U područjima istraživanja kojima se arhiv bavi raste konkurencija, uključuju se organizacije koje se primarno ne bave arhivskom djelatnošću u užemu smislu, što može utjecati na razinu kompetitivnosti i vidljivosti arhiva.
2. Nepovoljna financijska klima i mogući zahtjevi za smanjenjem troškova djelatnosti, uz istodobno naglašenu percepciju arhiva kao ustanova koje prvenstveno čuvaju arhivsko gradivo i daju ga na uporabu, mogu negativno utjecati na resurse dostupne za programe znanstvene djelatnosti.
3. Nema jasne i cjelovite politike razvoja sustava gospodarenja informacijskim i dokumentacijskim resursima u javnim službama.

⁴⁹ HDA: Strateški program, n. dj., str. 8.

⁵⁰ Ibid.

4. Uslijed razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, novih koncepata i normi dolazi i do bržega zastarijevanja rezultata razvojnih projekata i baze kompetencija koje su potrebne u pojedinim područjima istraživanja.⁵¹

Kad je riječ o organizaciji, arhiv se namjerava razvijati u četirima smjerovima:

1. Prvo je područje u kojemu se arhiv namjerava razvijati jačanje stručnih i istraživačkih kapaciteta. Najveća je planirana promjena porast broja istraživača od 20 %.
2. Drugo je područje u kojemu se arhiv namjerava razvijati jačanje organizacijskoga okvira za znanstvenu djelatnost arhiva, to jest povećanje udjela znanstvenoga rada u ukupnome radnom opterećenju istraživačkoga osoblja.⁵²
3. Treće je područje u kojemu se arhiv namjerava razvijati povećanje vidljivosti i utjecaja znanstvenoga rada. Pritom je cilj objavljivanje većega broja radova koji su relevantni izvan granica Hrvatske i koji će sukladno tomu biti dostupni međunarodnoj publici na stranim jezicima⁵³.
4. Četvrto je područje u kojemu se arhiv namjerava razvijati povećanje doprinosa znanstvene djelatnosti razvoju usluga arhiva. Pritom je cilj olakšavanje pretraživanja i nalaženja gradiva te veća dostupnost gradiva u digitalnome obliku⁵⁴.

Kad je riječ o strategijama, HDA također ima četiri cilja:

1. postati regionalno središte izvrsnosti na području informacijskih znanosti
2. povećati doprinos arhiva razvoju i primjeni suvremenih koncepata gospodarenja informacijskim i dokumentacijskim resursima u RH, posebice u javnome sektoru
3. povećati povezanost arhiva s drugim znanstvenim, kulturnim, i gospodarskim subjektima pri pripremi i ostvaraju razvojnih projekata
4. doprinijeti razvoju povijesnih istraživanja povećanjem dostupnosti i iskoristivosti arhivskoga gradiva.⁵⁵

Treći je strateški cilj najvažniji za ovaj rad. HDA aktivno pokušava sudjelovati u djelovanju raznih organizacija i u mrežama međunarodnih organizacija s kojima bi sudjelovao u razvoju i

⁵¹ HDA: Strateški program, n. dj., str. 9.

⁵² HDA: Strateški program, n. dj., str. 19.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ HDA: Strateški program, n. dj., str. 10.

provođenju programa obrazovnoga i kulturnoga sadržaja. Nažalost, konkretnih primjera u samome planu nema.

U financijskome planu, koji eksplicitno navodi izdatke za časopise, ne spominju se obrazovni i kulturni programi.

Tablica 3. Financijski plan ⁵⁶ (Iznosi su navedeni u tisućama kuna.)							
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
	PRIHODI						
1.	PRIHODI IZ DRŽAVNOG PRORAČUNA	365	465	505	585	590	710
1.1.	Za plaće zaposlenika	250	320	390	430	480	550
1.2.	Za troškove poslovanja	20	20	20	20	25	25
1.3.	Za znanstvene projekte	30	30	30	40	40	40
1.4.	Za organizaciju znanstvenih skupova						
1.5.	Za nabavu časopisa	25	25	25	25	25	25
1.6.	Za tekuće održavanje	40	40	40	40	40	40
1.7.	Za izgradnju i investicijsko održavanje						
1.8.	Za opremu		30		30		30
1.9.	Za drugo (specificirati)						
	RASHODI						
1.	RASHODI ZA ZAPOSLENE	310	360	430	490	560	635
1.1.	Plaće za zaposlene	300	330	400	450	510	580
1.2.	Vanjski suradnici – honorari	10	30	30	40	50	55
1.3.	Ukupno ostalo (specificirati)						
2.	RASHODI ZA MATERIJAL I ENERGIJU	70	75	75	85	85	90
2.1.	Uredski materijal i ostali materijalni rashodi	30	30	30	35	35	40
2.2.	Laboratorijski materijal						
2.3.	Energija	30	30	30	30	30	30
2.4.	Materijal i dijelovi za tekuće i investicijsko održavanje	10	15	15	20	20	20
2.5.	Sitni inventar						
2.6.	Ukupno ostalo (specificirati)						

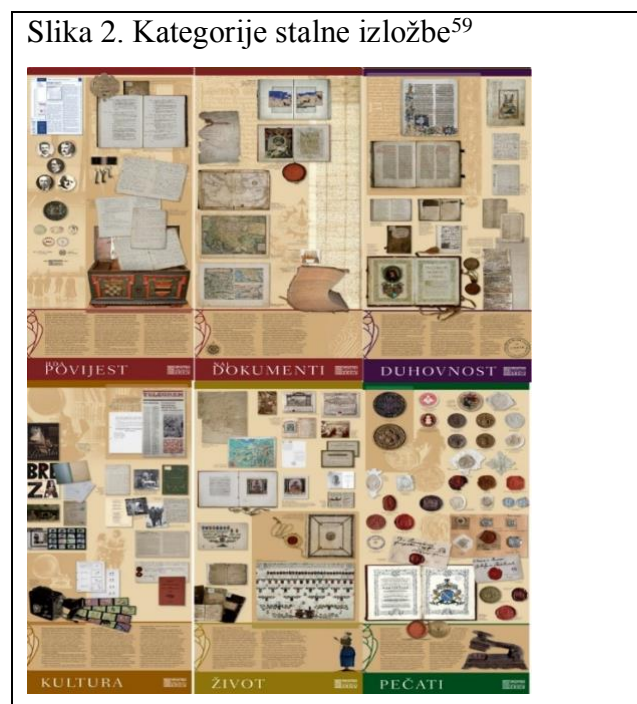
Hrvatski državni arhiv ove godine organizira 81 događanje. Jedan četvrtak svaki mjesec posvećen je filmskomu arhivu. Ostala tri četvrtka u mjesecu posvećena su raspravama i predstavljanju novih i starih književnih, umjetničkih i glazbenih djela. Osim toga moguće je

⁵⁶ HDA: Strateški program, n. dj., str. 22.

posjetiti stalni postav i virtualne izložbe. Virtualne izložbe počele su 2006. godine i od tada ih je bilo ukupno jedanaest. Nažalost, posljednja je izložba dostupna na mrežnim stranicama arhiva iz 2011.⁵⁷

5.1 Odgojno-obrazovni sadržaji u fizičkom prostoru (HDA)

U prostorijama Hrvatskoga državnog arhiva sadržaj se dijeli u tri glavne skupine. Stalni postav, redovita događanja i jednokratna događanja. Stalni postav Hrvatskoga državnog arhiva sastoji se od „oko 29 000 dužnih metara arhivskoga gradiva, od 10. stoljeća do danas, u više od 2150 arhivskih fondova i zbirki.“ između ostalog „Zbirka najstarijih hrvatskih povelja, Zbirka srednjovjekovnih isprava i Hrvatske plemićke obitelji i vlastelinstva. Arhiv čuva i brojne glagoljske rukopise i isprave u Zbirci glagoljskih rukopisa, Zbirci glagoljskih isprava, fondovima pavlinskih samostana, isusovačkoga samostana u Rijeci te hrvatsko glagoljskoga notarijata otoka Krka“ zajedno s 2000 matičnih knjiga od 17. do 20. stoljeća, zbirkom od 4631 karata raznih kartografskih jedinica, 24 tisuće plakata, 6000 audiovizualnih snimki snimljenih od 1904. do danas te preko 2 milijuna fotografija⁵⁸.

⁵⁷ HDA: Virtualne izložbe; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe> (7.6.2018.)

⁵⁸ HDA, Što čuvamo? ; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Istrazite-gradivo/Sto-cuvamo> (7.6.2018)

⁵⁹ HDA, Stalni postav; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Stalni-postav> (7.6.2018.)

Stalna izložba kategorizira sadržaj u šest skupina: Povijest, Dokumenti, Duhovnost, Kultura, Život i Pečati. U svakoj kategoriji nalazimo primjerke koji su izdvojeni kao unikatni, odnosno rijetki ili primjerci koji su izabrani upravo zato što su česti i služe kao reprezentativni primjerk čitave skupine.

U redovita događanja spadaju filmski i kulturni četvrtak. Oba događanja organizirana su svaki mjesec. Filmski četvrtak započet je 2013. godine kako bi se javnost bolje upoznalo s audiovizualnim sadržajem arhiva. Sastoji se od triju dijelova. Prije projekcije prikazuje se kratka prezentacija o dijelu, zatim se projicira film, a nakon projekcije otvorena je rasprava. Projiciran može biti svaki film, igrani, dokumentarni ili čak animirani film⁶⁰.

Slika 3. Filmski četvrtak⁶¹

Kulturni četvrtak također je pokrenut 2013. godine kako bi se popularizirale kulturno-povijesne djelatnosti arhiva. Kulturni četvrtak sastoji se od predavanja nakon kojega publika može postavljati pitanja. Tema može biti iz bilo koje znanstvene discipline, ali najčešće su teme povezane s poviješću, hrvatskim jezikom i drugim područjima uže povezanima s radom arhiva⁶².

⁶⁰ HDA, Filmski četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%C5%BEbe-i-doga%C4%91anja/Filmski-%C4%8Detvrtak> (7.6.2018.)

⁶¹ Ibid.

⁶² HDA, Kulturni četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%C5%BEbe-i-doga%C4%91anja/Kulturni-%C4%8Detvrtak> (7.6.2018.)

Slika 4. Kulturni četvrtak⁶³

Jednokratna su događanja izložbe, predavanja, izlaganja, prezentacije knjiga, muzičke izvedbe i radionice. Izložbe u protekloj godini bile su sljedeće: „Priče iz baštine“, „Ruska emigracija u kontekstu razvoja hrvatske znanosti i kulture“ i „200 godina katastra“. Predavanja su bila na temu: „Glagoljamo zajedno“ i „Osnutak Škole za sestre pomoćnice u Zagrebu 1921. – 1922.“. Predstavljene su knjige: „U vrtlogu komunizma: mladi Hrvatske 1945. – 1954.“ i „Prošlost i budućnost Karlovačke ljekaruše“. Muzičke izvedbe pretežito su instrumentalne s pokojim vokalom⁶⁴.

HDA trenutno ima otvorene prijave za šest radionica: glagoljaška radionica, u kojoj se proučavaju spisi iz arhiva pisani na glagoljici; kartografska radionica namijenjena djeci s ciljem učenja o prostornoj orijentaciji, snalaženju na karti i čitanju karata; paleografska radionica, koja obrađuje povijest i nastanak pisama; povijesna radionica, koja se bavi poviješću Hrvatskoga sabora i izvornim dokumentima povezanim sa saborom; radionica o povijesti medicine, koja se dijeli na radionicu za odrasle koja proučava razvoj medicine u Hrvatskoj i radionicu za djecu koja organizira igrokaz na temu važnosti zdravstva; radionica o povijesti fotografije, koja se bavi osobnim fotografijama u ispravama i na osobnim iskaznicama⁶⁵.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ HDA, Kalendar događanja; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/ArchivedNews/True/oamid/1633> (7.6.2018.)

⁶⁵ HDA, radionice; <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Radionice> (7.6.2018.)

Slika 5. Radionice⁶⁶

5.1.1 Projekti u HDA

HDA surađuje s mnogobrojnim institucijama poput Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatskoga instituta za povijest, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatske izvještajne novinske agencije, Hrvatskoga filmskog saveza te drugih ustanova i organizacija.

Također, razvijena je suradnja s područnim državnim arhivima i nerijetko se razmjenjuju znanja povezana sa strukom u sklopu zajedničkih programa i projekata povezanih s arhivskom djelatnošću. S muzejima, knjižnicama i drugim ustanovama u kulturi Hrvatski državni arhiv surađuje na pripremi izložbi i organizaciji stručnih skupova, a Hrvatska radiotelevizija u okviru dokumentarnoga i obrazovnoga programa često se koristi gradivom koje se čuva u Hrvatskome državnom arhivu. Odjel Hrvatskoga filmskog arhiva surađuje s Hrvatskim filmskim savezom na ostvarivanju različitih programa povezanih sa zaštitom i prezentiranjem hrvatske filmske baštine.⁶⁷

Hrvatski državni arhiv trenutno sudjeluje u sedam projekata:

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ HDA, Projekti i aktivnosti; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti> (7.6.2018.)

1. Prvi svjetski rat – obuhvaća istraživanje, obradu, digitalizaciju i prezentaciju arhivskih izvora o Prvome svjetskom ratu⁶⁸
2. Projekt co:op – međunarodni projekt koji potiče kreativno istraživanje arhivskoga gradiva da bi se upoznala vrijednost gradiva za povijest⁶⁹
3. Archives Portal Europe – virtualni arhiv koji omogućuje besplatan pristup arhivskomu gradivu diljem Europe radi upoznavanja europske povijesti i kulture⁷⁰
4. COURAGE: Kulturna opozicija: razumijevanje kulturne baštine neslaganja u bivšim socijalističkim državama – cilj je projekta stvaranje prve digitalne baze podataka, mrežnih i izvanmrežnih te privatnih i javnih zbirki u Europi koje svjedoče o preživljavanju različitih oblika kulturne opozicije u bivšim socijalističkim državama srednjoistočne Europe od uspona komunističkih režima u regiji do pada Željezne zavjese⁷¹
5. Vojnički život i slike ratnika – cilj je spoznaja o demografskim, socioekonomskim i političkim prilikama u hrvatskome pograničju te o uzročno-posljedičnim vezama između tih prilika koje su činile svakodnevicu hrvatskih vojnika i njihova identiteta⁷²
6. Acta Croatica – cilj je projekta stvaranje internetske platforme za prikupljanje digitaliziranoga arhivskog gradiva u svrhu omogućavanja istraživanja života naših predaka i njihovih zaboravljenih priča⁷³
7. Nacionalni pravilnik za katalogizaciju – cilj je projekta izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju, čija će se pravila temeljiti na nacionalnoj kataložnoj tradiciji i praksi te uskladiti s novim međunarodnim kataložnim načelima, standardima i konceptualnim modelima.⁷⁴

Od navedenih projekata četiri su međunarodna (co:op, Archives Portal Europe i Acta Croatica) i cilj im je postizanje bliže suradnje i lakšega pristupa arhivima diljem svijeta, odnosno projekt Acta Croatica služi pripadnicima hrvatske dijaspore u pronalaženju svoje obiteljske baštine.

⁶⁸ HDA, Prvi svjetski rat; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Prvi-svjetski-rat> (7.6.2018.)

⁶⁹ HDA, Projekt co:op; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/coop> (7.6.2018.)

⁷⁰ HDA, Archives Portal Europe; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Archives-Portal-Europe> (7.6.2018.)

⁷¹ HDA, COURAGE; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/COURAGE> (7.6.2018.)

⁷² HDA, Vojnički život i slike ratnika; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Vojnicki-zivot-i-slike-ratnika> (7.6.2018.)

⁷³ HDA, Acta Croatica; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Acta-Croatica> (7.6.2018.)

⁷⁴ HDA, Nacionalni pravilnik za katalogizaciju <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Nacionalni-pravilnik-za-katalogizaciju> (7.6.2018.)

Preostala su tri projekta lokalna i čak se dva projekta od njih bave skupljanjem, digitalizacijom i objavom podataka iz ratnih sukoba, dok je posljednji administracijske prirode i služi za usklađivanje lokalne s međunarodnom praksom.

Od svibnja 2017. do lipnja 2018. u Hrvatskome državnom arhivu održana su⁷⁵:

- dva programa s temom Noći muzeja
- sedam promocija knjiga
- tri izložbe
- šest glazbenih izvedbi
- sedamnaest filmskih projekcija
- dvadeset i šest predavanja
- dvadeset skupština ili konferencija.

5.2. Virtualne izložbe i obrazovni sadržaji na mrežnoj stranici HDA

Na mrežnoj stranici HDA nalazi se jedanaest virtualnih izložbi. Moguće im je pristupiti pritiskom na naslov izložbe, a sve su objavljene između 2006. i 2011. godine.

Virtualne su izložbe sljedeće:

1. Vojskovođa Svetozar Boroević (2006.)
2. Andrija Štampar (2008.)
3. Državni arhivi u Hrvatskoj (2009.)
4. Rat je, braćo, rat, junaci (2009.)
5. Zemljišno vlasništvo u arhivima (2010.)
6. Ivan Zakmardi i njegovo naslijeđe (2010.)
7. Tragač za zvijezdama (2010.)
8. Međuratni Zagreb (2011.)

⁷⁵ HDA, Kalendar događanja: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/ArchivedNews/True/oamid/1633> (7.6.2018.)

9. Vjerni unuci slavnih pradjedova (2011.)

10. Gvozdansko

11. Hrvati na Titaniku.

Sve virtualne izložbe, osim posljednje *Hrvati na Titaniku*, osmišljene su kao digitalizirani panoi stvarnih izložbi. Neke virtualne izložbe poput *Rat je, braćo, rat, junaci*, te *Tragač za zvijezdama* i *Vjerni unuci slavnih pradjedova* sastoje se od jedne ili dviju stranica. Na stranicama je samo digitalizirani plakat za izložbu ili samo kratak prikaz izložbe, ali zapravo nije riječ o pravim virtualnim izložbama.

Slika 6. Virtualna izložba *Rat je, braćo, rat, junaci* (2009.)⁷⁶

⁷⁶ HDA, *Rat je, braćo, rat, junaci*(2009.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Rat-je-braco-rat-junaci> (7.6.2018.)

Slika 7. Virtualna izložba *Vjerni unuci slavnih pradjedova*⁷⁷

Vjerni unuci slavnih pradjedova (2011.)

Slika 8. Virtualna izložba *Tragač za zvijezdama* (2010.)⁷⁸

Tragač za zvijezdama (2010.)

Virtualne izložbe *Vojskovođa Svetozar Borojević*, *Andrija Štampar*, *Ivan Zakmardi i njegovo naslijeđe* ili *Međuratni Zagreb* sastoje se od više stranica i bogate su sadržajem poput digitaliziranih dokumenata toga doba, fotografija i teksta o određenome aspektu izložbe. Nažalost, svima je zajednička mana to što je tekst većinom nečitljiv jer je sitan, a s pomoću opcije „zoom“, tj. uvećanja slike, slika se uveća, ali tekst i dalje ostaje nečitljiv, što je vidljivo na slici broj 9. Također, isto se događa i kad se te izložbe pregledavaju na mobilnome uređaju.

⁷⁷ HDA, *Vjerni unuci slavnih pradjedova* (2011.) <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Vjerni-unuci-slavnih-pradjedova> (7.6.2018.)

⁷⁸ HDA, *Tragač za zvijezdama* (2010.) <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Tragac-za-zvijezdama> (7.6.2018.)

Slika 9. Primjer nemogućnosti čitanja teksta virtualne izložbe *Andrija Štampar*⁷⁹

Slika 10. *Vojskovođa Svetozar Borojević* (2006.)⁸⁰

⁷⁹ HDA, Andrija Štampar (2008.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Andrija-Stampar> (7.6.2018.)

⁸⁰ HDA, *Vojskovođa Svetozar Borojević* (2006.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Svetozar-Borojevic> (7.6.2018.)

Vojskovođa Svetozar Borojević (2006.)

Slika 11. virtualna izložba *Andrija Štampar* (2008.)⁸¹

Andrija Štampar (2008.)

⁸¹ HDA, Andrija Štampar (2008.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Andrija-Stampar> (7.6.2018.)

5.2.1. Hrvati na Titaniku

Digitalna zbirka *Hrvati na Titaniku* jedina ispunjava očekivanja prave izložbe. Zadovoljava sve kriterije koje bi virtualna izložba trebala ispunjavati, tj. čitljiva je na svim uređajima te detaljno prikazuje sadržaje stvarne izložbe. Tematski se sastoji od četiriju cjelina. Te su cjeline: *Naslovna*, *O Titaniku*, *O brodolomu* i *Iz liste putnika*. Pritiskom na svaku od tih cjelina, koje se nalaze u izborniku na vrhu stranice, odabiremo da na stranici vidimo sadržaj povezan samo s odabranom temom. Cjelina *Naslovna* obavještava čitatelja o sadržaju cijele zbirke, o razlogu njezina nastanka te objašnjava da je povod izrade ove izložbe obilježavanje stote obljetnice potonuća Titanika. Cjelina *O Titaniku* bavi se značajkama toga broda te donosi informacije o putnicima i nadnevku isplovljavanja. Cjelina *O brodolomu* navodi broj stradalih te iznose i uvjete odšteta koje su isplaćene preživjelima i obiteljima stradalih. Zadnja cjelina *Iz liste putnika* zapravo je ona koja se bavi Hrvatima na Titaniku. Cjelina *Lista putnika* sastoji se od tablice sa šest rubrika: ime i prezime stradalog putnika, dob, zavičajnost, zanimanje, status, obitelj/podnosilac zahtjeva za odštetu. Digitalna zbirka završava s osam stranica digitaliziranih dokumenata povezanih s kasnijim zbivanjima, kao što su dokumenti parnica zbog odštete, molbe za odštetu i potvrde o odšteti za stradale Hrvate na brodu.

Slika 12. *HRVATI NA TITANIKU*⁸²

⁸² HDA, *HRVATI NA TITANIKU*; http://www.arhiv.hr/portals/0/_DigitalniArhiv/Titanik/index.html (8.6.2018.)

Slika 13. *Lista putnika*⁸³

TITANIK Hrvati na Titaniku		Naslovna	O Titaniku	O brodolomu	Iz liste putnika	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8
PREZIME I IME	DOB	ZAVIČAJNOST	ZANIMANJE	STATUS	OBITELJ / PODNOSIOCI ZAHTJEVA ZA ODŠETU	
Čačić Grga	18	Široka Kula kbr.199 kotar Gospić	poljodjelac	stradao	majka Ana (62), brat Nikola (30) Zajedno sa sestrom Marijom putovao u SAD k braći Šimun i Ivici.	
Čačić Luka	36	Široka Kula kbr.140 kotar Gospić	poljodjelac	stradao	supruga Ana (35), osam kćeri i sin rođen dva dana prije njegova odlaska u SAD, otac Šimun (62) i maćeha Jeka (60)	
Čačić Manda	21	Široka Kula kbr.425 kotar Gospić	poljodjelka	stradala	otac Joso (50) i maćeha Manda s osmero mlade djece	
Čačić Marija	30	Široka Kula kbr.199 kotar Gospić	poljodjelka	stradala	sestra Grge Čačića	
Čor Bartol	35	Kričina kbr.37 općina Bribir	poljodjelac ziđarski radnik	stradao	supruga Lucija (37), kćeri Stefanija i Marija i roditelji	
Čor Ivan	27	Kričina kbr.45 općina Bribir	poljodjelac ziđarski radnik	stradao	netom vjenčana supruga Kata i majka Ana	
Čor Ljudevit	20	Kričina kbr.42 općina Bribir	poljodjelac ziđarski radnik	stradao	netom vjenčana supruga Marija i kći rođena nakon nesreće	
Čulumović Joso	17	Privarselo kbr.76 kotar Perušić		stradao	otac Ivan (64), majka Kate (62), dva brata i sestra	
Čalić Jovo	17	Brezik kbr.48 općina Medak		stradao	brat Rade (45), uzdržavan, zbog bolesti nesposoban za rad	
Čalić Petar	17	Brezik kbr.20 općina Medaka		stradao	majka Božica, petoro braće i dvije sestre	
Dakić Branko	19	Gornji Miholjac	trgovački pomoćnik	stradao	otac Živko (56), općinski ovlaštenik	
Dika Miko -Zvonimir	17	Kričvenica kbr.54 općina Bribir	poljodjelac ziđarski pomoćnik	stradao	majka Jelena i otac Ivan Putovao k ocu na zanat.	
Dimić Jovan	52	Ostrovica kbr.131 kotar Gospić	poljodjelac	stradao	supruga Stana (46), kći Maša (24) i zet , sinovi Dane (22), Mile (15) i Janko (6)	
Draženović Josip	33	Hrastelnica kod Siska	poljodjelac	stradao tijelo pronađeno i sahranjeno u moru	supruga Jaga, kćeri Kata (8) i Ljuba (5) i sin Mile (3)	
Hendeković Ignjac	28	Zdenčec općina Čazma		stradao tijelo pronađeno i sahranjeno u Halifaxu, Kanada	supruga Jalža (24), kćeri Mara (3) i Kata (1) na stazi kod njegovog brata Josipa	
Jalševac Ivan	29	Topolovac kod Siska		spaljen umro 1945. u Topolovcu		
Lulić Nikola	29	Konjsko Brdo kotar Perušić		spaljen umro 1962. u Hrvatskoj		
Karajić Milan	30	Kravariko kod Velike Gorice		stradao	supruga Mara (26) i kći Kata (6 mjeseci)	
Orešković Jeka	28	Široka Kula kbr.9 kotar Gospić	poljodjelka	stradala	otac Mate	
Orešković Luka	21	Široka Kula kbr.128 kotar Gospić	poljodjelac	stradao	supruga Jeka (20) trudna, sestre Manda (20) i Lucie (18) Majka Matija se preudala i traži da se sva pripomoć ne da samo udovici nego i njoj jer je ona sva ahranjila.	
Orešković Marija	20	Široka Kula kbr.248 kotar Gospić	poljodjelka	stradala	Otac Blaž prije 3 godine poginuo u SAD-u od mine.	
Osman-Banski Mara	31	Vagovina općina Čazma		spaljena umrla 1930. u SAD-u		
Pavlović Stjepan	32	Vagovina kbr.118 općina Čazma		stradao	supruga Manda i troje djece	
Kramarić Matilda rod. Peteranec	28	Vagovina općina Čazme	udovica	stradala	kćeri Mara (5) i Iva (4) i otac Martin, skrbnik djece	
Pocmić Mate	18	Bukovac kbr.10 općina Perušić	poljodjelac	stradao	otac Mile (67) i majka Mare (63)	
Pocmić Tomo	24	Bukovac kbr.79 općina Perušić	poljodjelac	stradao	supruga Mare (23), kćer Kate, sin Mile, majka Jela, brat Nikola i sestra Manda	
Smiljanić Mile	37	Smiljanić kbr.65 općinsko poglavarstvo Podlapac	poljodjelac	stradao	supruga Sofija (39) i majka Sara	
Stanković Ivan	33	Galadovo kod Siska		stradao		
Strlić Ivan	27	Široka Kula kbr.104 kotar Gospić	poljodjelac	stradao	supruga Matija (27) trudna, kćer Mila (2), otac Jure (73), majka Matija (67) i dva brata	
Turčin Stjepan	38	Kupinec selo kbr.142 općina Kravariko	poljodjelac	stradao	supruga Jana (26) trudna	

⁸³ HDA, HRVATI NA TITANIKU; http://www.arhiv.hr/portals/0/_DigitalniArhiv/Titanik/index.html (8.6.2018.)

5.2.3. Projekt *Prvi svjetski rat*

Najopsežnija je virtualna izložba o Prvome svjetskom ratu. Ona se ne nalazi među virtualnim izložbama, nego među projektima. Na naslovnici se izmjenjuju slike ili fotografije povezane s jednim od aktualnih članaka koji tematikom obuhvaćaju biografije generala, strategije i taktike te dnevnike vojnika. Mrežna stranica sastoji se od šest cjelina: *Početna stranica*, *Događanja*, *Izvori*, *Teme*, *Popis stradalih* i *Publikacije*. Pri samome dnu stranice nalazi se kronologija rata izrađena u obliku lente vremena na kojoj se pritiskom na događaj za vrijeme Prvoga svjetskog rata otvara članak s informacijama o tome događaju⁸⁴. Lenta vremena kronološki pokazuje važnije događaje i sukobe za vrijeme Prvoga svjetskog rata, ali nedostatak je da su, pogotovo ako korisnik pristupa stranici s mobilnoga uređaja, slova naslova prevelika te se zbog toga preklapaju i postaju nečitljiva. Upravljanje je kronologijom nespretno zbog veličine slova i zbog nemogućnosti odabiranja konkretne godine (nadnevka) unutar lente što je vidljivo na slici broj 15.

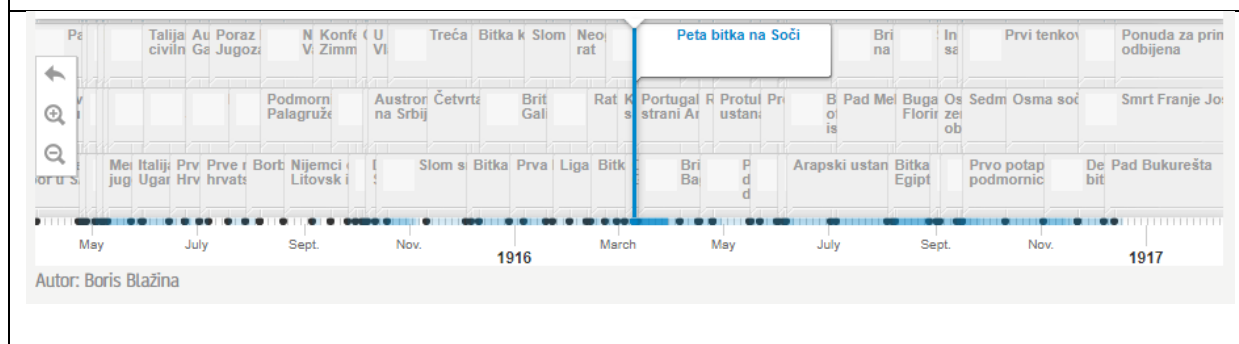
Slika 14. Naslovnica virtualne izložbe Prvi svjetski rat⁸⁵

⁸⁴ Prvi svjetski rat; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

⁸⁵ Ibid.

Slika 15. Prikaz neresponzivnosti kronologije rata na računalu s manjom rezolucijom⁸⁶

Sadržaji cjelina *Događanja* i *Teme* vrlo su slični. Obje cjeline sastoje se od popisa događanja, odnosno od članaka povezanih s projektom i od kratkoga sadržaja i slike koja, nakon što se pritisne, vodi do sadržaja; članaka koji se bave manje istraženim događajima u Prvome svjetskom ratu te popisom događanja povezanih s Prvim svjetskim ratom poput konferencija, izdavanja knjiga ili organiziranja izložbi.

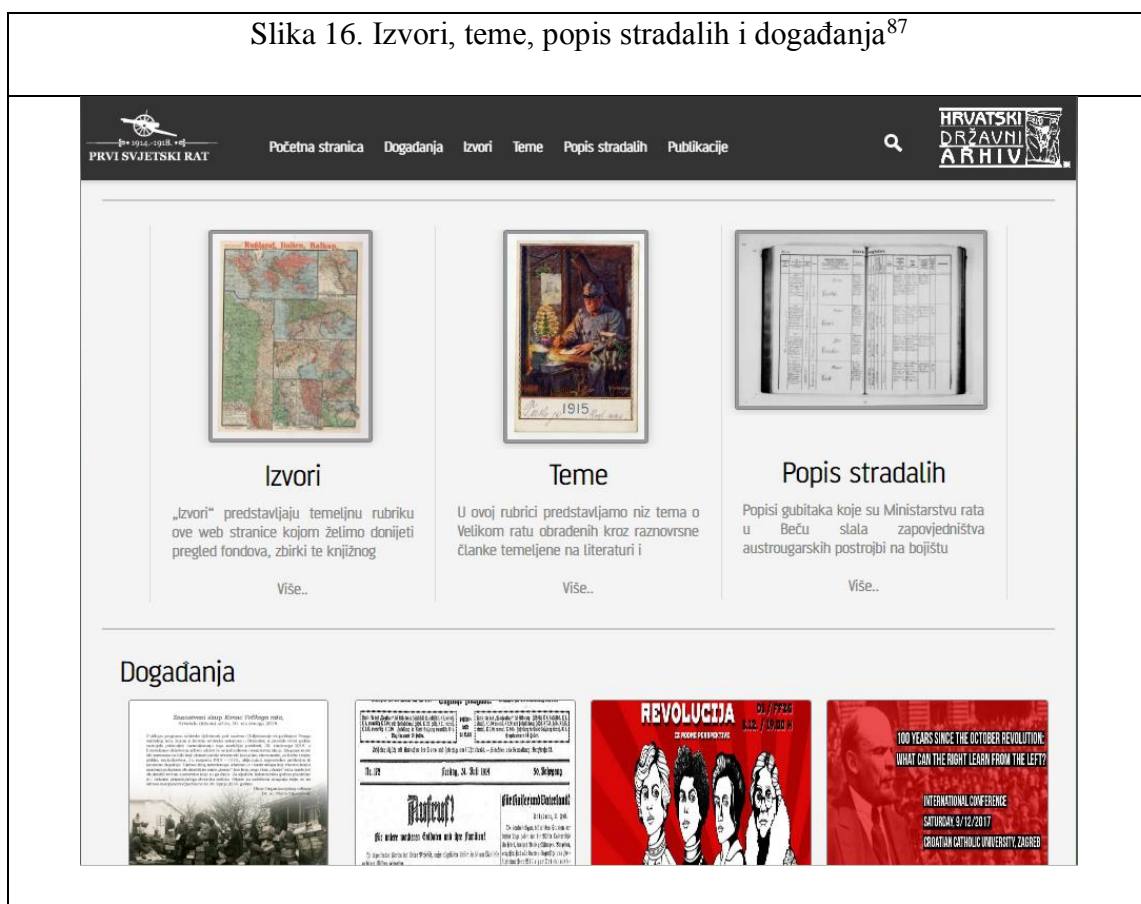
Popis izvora opsežan je i sami izvori obiluju korisnim sadržajem. Filteri koji dozvoljavaju da se bira razdoblje izvora, vrsta izvora i predmet izvora vrlo su korisni ako korisnik želi nasumično pronaći neki zanimljivi sadržaj. Velik je nedostatak tekstualna tražilica. Tražilicom se naime ne može naći izvor, čak i kad se njegov naslov u potpunosti kopira. Upiše li se određeni pojam, kao na primjer *Hrvatska*, sustav će naći velik broj rezultata, ali nikako se neće naglasiti gdje se spominje traženi pojam. To znači da, npr. nađe li sustav digitaliziran primjer dnevnika u kojemu se nalazi traženi pojam, korisnik dnevnik mora pretražiti ručno. Stječe se dojam da se osim digitaliziranih dokumenata u pozadini stranice nalaze i prijepisi koji se pretražuju, ali oni čitateljima nisu dostupni. Zbog nepouzdanosti pretrage moguće je da je koristan dokument preskočen.

Ti nedostaci sami po sebi možda ne bi bili uočljivi da na istoj stranici posljednja cjelina *Popis stradalih* nema sve te funkcije. Upiše li se ime ili dio imena osobe, sustav nalazi dokument u kojemu se to spominje u vezi sa smrću ili ranjavanjem te osobe. Prikazuje se samo ta jedna strana i vidljiv je dio prijepisa koji pokazuje gdje u digitaliziranome dokumentu možemo naći traženo ime.

⁸⁶ Prvi svjetski rat; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Bez obzira na nedostatke mrežna stranica *Prvi svjetski rat 1914. – 1918. – pogled iz arhiva* hvalevrijedan je projekt jer približava arhive i arhivsko gradivo krajnjim korisnicima. Korisniku mrežna stranica omogućava pristup informacijama u obliku članaka povezanih s određenom temom ili dokumentima koje arhiv čuva, a da korisnik nije ograničen mjestom ili vremenom. Također, stranice su toga projekta dobar primjer kako arhivi mogu iskoristiti svoj potencijal na području popularizacije kulture i baštine.

Slika 16. Izvori, teme, popis stradalih i događanja⁸⁷

⁸⁷ Prvi svjetski rat; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

PRVI SVJETSKI RAT

Početna stranica Dogadanja Izvori Teme Popis stradalih Publikacije

HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV

Tijek rata – kronologija, 1917.

16. TRAVNJA 1917.
Nivelleova ofenziva

30. travnja 1917.
Hrvat na čelu austrougarske mornarice

Admiral Maksimilijan Njegovan, Hrvat, postaje vrhovni zapovjednik austrougarske mornarice i načelnik Mornaričke sekcije.

12. SVIBNJA 1917.
Deseta sočanska bitka

Preuzeto s Wikimedia (izvor: <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/1412007/podlistak.asp>)

Maksimilijan Njegovan dočekuje na bojnem brodu austro-ugarskog cara Karla I.

Autor: Boris Blažina

Slika 17. Kronologija⁸⁸

⁸⁸ Prvi svjetski rat; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

6. Zaključak

Hrvatski državni arhiv matična je ustanova nacionalne arhivske službe. Nadležan je za arhivsko gradivo središnjih državnih tijela te drugih institucija koje su vrlo važne za državu. Djelatnost je arhiva uređena Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 95/97), a između ostaloga obuhvaća skrb za arhivsku građu, korištenje gradiva, prikupljanje, obrađivanje, istraživanje i evidentiranje gradiva, konzerviranje, restauriranje i zaštitno snimanje gradiva, vođenje programa obrazovanja i stručnoga usavršavanja u arhivskoj građi, izrađivanje stručnih publikacija itd.

Kao javna ustanova, Hrvatski državni arhiv ima određene prednosti i slabosti, kao i prijetnje s kojima se susreće u obavljanju djelatnosti. U radu je utvrđeno da je riječ o vodećoj ustanovi u svojoj djelatnosti u Republici Hrvatskoj, ali i jednoj od vodećih ustanova u području informacijskih znanosti. Djelatnosti arhiva razgranate su i opsežne te je njihovo izvođenje omogućeno dobrom opremom, infrastrukturom i prostorom, što je široka podloga za praktični rad i iskustva. To su ujedno jedne i od najvećih prednosti arhiva, dok se slabosti ponajviše odnose na ograničenost ljudskih resursa. Utvrđene su i prilike za napredak, a to su primjerice rast zanimanja za kulturnu baštinu i njezinu uporabu u turizmu, inoviranje, povezivanje s drugim institucijama itd. Kao prijetnje mogu se navesti rast konkurencije, nepovoljna financijska klima, zastarijevanje određenih projekata itd.

Arhiv ima različite strateške ciljeve, od kojih je za ovaj rad najvažniji povećanje povezanost arhiva s drugim znanstvenim, kulturnim, i gospodarskim subjektima pri pripremi i ostvarenju razvojnih projekata. Naime, HDA aktivno pokušava sudjelovati u djelovanju raznih organizacija i u mrežama međunarodnih organizacija s kojima bi se ostvarila suradnja u provođenju različitih programa obrazovnoga i kulturnoga sadržaja. Međutim, uvidom u financijski plan arhiva utvrđeno je da ne postoje konkretni primjeri za ostvarivanje toga strateškog cilja te da se u planu ne spominju obrazovni i kulturni programi. To je svakako velik nedostatak jer pokazuje nebrigu za taj strateški cilj, što se samo djelomično može opravdati nepovoljnom financijskom klimom.

HDA surađuje s brojnim institucijama iz područja znanosti, umjetnosti, kulture, povijesti itd. te s područnim državnim arhivima. S tim različitim institucijama arhiv također surađuje na različitim projektima, odnosno trenutačno na njih sedam, od čega su četiri međunarodna te im je cilj postizanje bliže suradnje i lakšega pristupa arhivima diljem svijeta.

U istraživanju je utvrđeno da HDA u 2018. godini planira održati 81 događanje, od čega je jedan četvrtak svaki mjesec posvećen filmskomu arhivu, dok su ostala tri posvećena raspravama i predstavljanju novih i starih književnih, umjetničkih i glazbenih djela i umjetnika. Osim tih događanja moguće je posjetiti i stalni postav arhiva te virtualne izložbe.

Utvrđena je i važnost digitaliziranih sadržaja arhivske građe te praćenje informacijsko-komunikacijskih trendova i modernih zahtjeva i potreba korisnika. Zbog toga su vrlo važne i virtualne izložbe i obrazovni sadržaji koji se mogu pronaći na mrežnim stranicama HDA-e. Nažalost, utvrđeno je da od 2006. godine pa do danas postoji ukupno samo jedanaest virtualnih izložbi, od kojih je posljednja bila 2011. godine.

Velika većina virtualnih izložbi osmišljena je kao digitalizirani panoi stvarnih izložbi. Međutim, neke se izložbe sastoje samo od jedne ili dviju stranica te sadrže samo digitalizirani plakat za izložbu ili kratak prikaz izložbe te zapravo nije riječ o pravim virtualnim izložbama. Neke izložbe bogate su sadržajem, međutim, kod mnogih od njih tekst je većinom nečitljiv jer je sitan te ne postoji mogućost njegova uvećavanja. Od svih virtualnih izložbi jedino digitalna zbirka *Hrvati na Titaniku* ispunjava očekivanja prave virtualne izložbe, odnosno vizualno izgleda dobro, čitljivija je i vidljiva na svim uređajima te detaljno prikazuje sadržaje stvarne izložbe. Oblik virtualne izložbe jest i zasebni projekt *Prvi svjetski rat 1914. – 1918. – pogled iz arhiva*. I tu također postoje određeni nedostaci povezani s čitljivošću i funkcionalnošću pojedinih opcija. Međutim, bez obzira na nedostatke riječ je o pohvalnome projektu koji približava archive i arhivsko gradivo krajnjim korisnicima.

Ukupan dojam o virtualnim izložbama i obrazovnim sadržajima na mrežnim stranicama HDA-a jest da su one mogle biti i kvalitativno i kvantitativno puno bolje izvedene te da njihov puni potencijal nije iskorišten. Činjenica da je posljednja virtualna izložba bila 2011. godine govori o zanemarivanju toga dijela, ali samim time i o zanemarivanju potreba modernih korisnika i o slaboj popularizaciji kulture i baštine na taj način. Neki obrazovni sadržaji imaju nedostatke u obliku funkcionalnosti pa i same vidljivosti, odnosno čitljivosti, no postoje i dobri primjeri te primjeri koji potvrđuju da takav oblik obrazovnih sadržaja može biti ne samo zanimljiv i drugačiji već i kvalitetno izveden.

Popis literature

Državni Arhiv u Bjelovaru; <http://www.dabj.hr/> (11. rujna 2018.)

Državni Arhiv u Karlovcu; <https://www.da-ka.hr/medunarodni-dan-arhiva-2/> (11. rujna 2018)

Državni Arhiv u Rijeci, Strateški plan 2016. – 2018. <http://www.riarhiv.hr/strateski-plan-2016-2018.pdf> (2016.)

Državni Arhiv u Sisku; <https://dask.hr/kalendar-zbivanja> (11. rujna 2018)

Državni Arhiv u Splitu; <http://www.das.hr/predavanja-i-tecajevi/> (11. rujna 2018)

Državni Arhiv u Virovitici; <http://www.davt.hr/predavanja-za-obrazovne-ustanove-i-grupe-gradana/> (11. rujna 2018)

Državni Arhiv u Vukovaru; http://www.davu.hr/izlozbe_i_dogadanja.php (11. rujna 2018)

Garić, A. Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu, (2014.)

Garić, Ana; Stančić, Hrvoje. Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno- obrazovnom sustavu // *Arhivi i politika* / Babić, Silvija (ur.). Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2014. str. 209-240.

HDA, Acta Croatica; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Acta-Croatica> (7.6.2018.)

HDA, Andrija Štampar (2008.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Andrija-Stampar> (7.6.2018.)

HDA, Archives Portal Europe; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Archives-Portal-Europe> (7.6.2018.)

HDA, COURAGE; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/COURAGE> (7.6.2018.)

HDA, Filmski četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%20%BEbe-i-doga%20%91anja/Filmski-%20%8Detvrtak> (7.6.2018.)

HDA, HRVATI NA TITANIKU;

http://www.arhiv.hr/portals/0/_DigitalniArhiv/Titanik/index.html (8.6.2018.)

HDA, Kalendar događanja: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/ArchivedNews/True/oamid/1633> (7.6.2018.)

HDA, Kalendar događanja; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/ArchivedNews/True/oamid/1633> (7.6.2018.)

HDA, Kulturni četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%20%BEbe-i-doga%20%91anja/Kulturni-%20%8Detvrtak> (7.6.2018.)

HDA, Nacionalni pravilnik za katalogizaciju <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Nacionalni-pravilnik-za-katalogizaciju> (7.6.2018.)

HDA, Projekt co:op; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/coop> (7.6.2018.)

HDA, Projekti i aktivnosti; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti> (7.6.2018.)

HDA, Prvi svjetski rat; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Prvi-svjetski-rat> (7.6.2018.)

HDA, radionice; <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Radionice> (7.6.2018.)

HDA, Rat je, braćo, rat, junaci(2009.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Rat-je-braco-rat-junaci> (7.6.2018.)

HDA, Stalni postav; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Stalni-postav> (7.6.2018.)

HDA, Što čuvamo? ; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Istrazite-gradivo/Sto-cuvamo> (7.6.2018)

HDA, Tragač za zvijezdama (2010.) <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Tragac-za-zvijezdama> (7.6.2018.)

HDA, Vjerni unuci slavnih pradjedova (2011.) <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Vjerni-unuci-slavnih-pradjedova> (7.6.2018.)

HDA, Vojnički život i slike ratnika; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Vojnicki-zivot-i-slike-ratnika> (7.6.2018.)

HDA, Vojskovođa Svetozar Borojević (2006.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Svetozar-Borojevic> (7.6.2018.)

HDA: Virtualne izložbe; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe> (7.6.2018.)

Hrvatski državni arhiv, Facebook stranica;

<https://www.facebook.com/pages/category/Public-Service/Hrvatski-dr%20C5%BEavni-arhiv-HDA-124359250912928/> (10. rujna 2018.)

Hrvatski državni arhiv: STRATEŠKI PROGRAM ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA 2015. – 2020., Zagreb, prosinac (2014.), str. 3.

Hrvatsko arhivsko vijeće: Sažetak 20. sjednice Hrvatskoga arhivskog vijeća održane 19. prosinca 2017. u Ministarstvu kulture, Zagreb, Runjaninova 2, Ad 2 i 3; <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=365> (3.6.2018.)

Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike: 1. dio. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, (2010.)

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Proračun 2018 NN 124/2017

Ministarstvo kulture: STRATEŠKI PLAN MINISTARSTVA KULTURE 2019. – 2021. Zagreb, travanj 2018.; [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/PLANIRANJE/Strate%20C5%A1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20\(002\)%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/PLANIRANJE/Strate%20C5%A1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20(002)%20(3).pdf) (3.6.2018.)

National Archives and Records Administration, FY 2018 CONGRESSIONAL JUSTIFICATION (2017.) <https://www.archives.gov/files/about/plans-reports/performance-budget/fy-2018-performance-budget.pdf> (12.9.2018.)

OŠ Medvedgrad, Arhiva suradnje; http://os-medvedgrad-zg.skole.hr/knjiznica/arhiva_suradnja (10.9.2018.)

Prvi svjetski rat; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17.

Popis slika

Slika 1. HDA na društvenoj mreži Facebook;

<https://www.facebook.com/pages/category/Public-Service/Hrvatski-dr%20C5%BEavni-arhiv-HDA-124359250912928/> (10. rujna 2018.)

Slika 2. Kategorije stalne izložbe; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Stalni-postav> (7.6.2018.)

Slika 3. Filmski četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%20C5%BEbe-i-doga%20C4%91anja/Filmski-%20C4%8Detvrtak> (7.6.2018.)

Slika 4. Kulturni četvrtak; <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Izlo%20C5%BEbe-i-doga%20C4%91anja/Kulturni-%20C4%8Detvrtak> (7.6.2018.)

Slika 5. Radionice; <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Radionice> (7.6.2018.)

Slika 6. Virtualna izložba Rat je, braćo, rat, junaci; <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Rat-je-braco-rat-junaci> (7.6.2018.)

Slika 7. Virtualna izložba Vjerni unuci slavnih pradjedova; <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Vjerni-unuci-slavnih-pradjedova> (7.6.2018.)

Slika 8. Virtualna izložba Tragač za zvijezdama (2010.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Tragac-za-zvijezdama> (7.6.2018.)

Slika 9. Primjer nemogućnosti čitanja teksta virtualne izložbe Andrija Štampar; <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Andrija-Stampar> (7.6.2018.)

Slika 10. Vojskovođa Svetozar Borojević (2006.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Svetozar-Borojevic> (7.6.2018.)

Slika 11. virtualna izložba Andrija Štampar (2008.); <http://www.arhiv.hr/Izlozbe-i-dogadjanja/Virtualne-izlozbe/Galerija-Andrija-Stampar> (7.6.2018.)

Slika 12. HRVATI NA TITANIKU;

http://www.arhiv.hr/portals/0/_DigitalniArhiv/Titanik/index.html (8.6.2018.)

Slika 13. Lista putnika; http://www.arhiv.hr/portals/0/_DigitalniArhiv/Titanik/index.html
(8.6.2018.)

Slika 14. Naslovnica virtualne izložbe Prvi svjetski rat; Prvi svjetski rat;
<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Slika 15. Prikaz neresponzivnosti kronologije rata na računalu s manjom rezolucijom;
<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Slika 16. Izvori, teme, popis stradalih i događanja; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Slika 17. Kronologija; <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.);
<http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/> (8.6.2018.)

Popis grafikona

Grafikon 1. Odgovori učenika na pitanje: „Što misliš čemu služi arhiv?"; Garić, Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. 47.

Grafikon 2. Odgovori učenika na pitanje: „Bi li volio posjetiti neki arhiv?"; Garić, Doprinos Arhiva u odgoju i obrazovanju, n. dj., str. 47.

Grafikon 3. Programski udjeli u proračunskome razdjelu Ministarstva kulture; MKRH: Proračun n. dj., str. 2., str. 3.

Grafikon 4. Udjeli proračunskih glava u razdjelu Ministarstva kulture 2018.; MKRH: Proračun n. dj., str. 2., str. 4.

Popis tablica

Tablica 1. PRORAČUN MINISTARSTVA KULTURE 2018. – EKONOMSKA KLASIFIKACIJA (RAZRADA 2); MKRH: Proračun n. dj., str. 2.

Tablica 2. Razvoj arhivske službe uz osiguranje uvjeta za redovito preuzimanje arhivskoga gradiva; MKRH: Strateški plan, n. dj., str. 64.

Tablica 3. Financijski plan ; HDA: Strateški program, n. dj., str. 22.

Sažetak

Tema je ovoga diplomskog rada rad Hrvatskoga državnog arhiva u području edukacije i izložbi. U ovome radu polazi se od činjenice da odgojno-obrazovna uloga arhiva postoji, ali da je vrlo ograničena kao posljedica nedovoljnoga financiranja. Rad istražuje proračune Republike Hrvatske, Ministarstva kulture i samih arhiva radi utvrđivanja koliko je sredstava dostupno za provođenje odgojno-obrazovnih aktivnosti. Rad proučava postojeće programe Hrvatskoga državnog arhiva i ostalih arhiva i popisuje ponudu dostupnu u fizičkome prostoru arhiva, izvan samoga arhiva i na internetu. Također, ovaj se rad poziva na istraživanje rađeno na temu odgojno-obrazovne uloge arhiva 2013. godine, samo godinu dana nakon što je donesena odluka da bi arhivi trebali preuzeti odgojno-obrazovnu ulogu, i ocjenjuje se u kojemu su opsegu preporuke toga rada bile provedene.

Ključne riječi: *arhivi, odgoj i obrazovanje, proračuni, financijska sredstva*

Archives as a showroom and educational space – Croatian National Archive

Summary

This paper starts from the fact that archives have an educational function, but that this function is greatly limited by insufficient financing. The paper analyses the budgets of the Republic of Croatia, its Ministry of culture and the archives themselves with the goal of determining the level of discretionary spending available to commit towards educational content. This paper goes through the programs currently on offer by the Croatian national archive and other archives both in their physical space, sponsored by the archives or made available online. Finally, this paper calls back to a research paper done on this very topic written in 2013. Just one year after the decision to add an educational function to archives was made and it seeks to determine the level of progress made on each of the suggestions put forth by the original researcher.

Key words: *archives, education, budgets, available finances*